

ДВІ РЕЦЕНЗІЇ НА ВИДАННЯ ПОЧАЇВСЬКОГО БОГОГЛАСНИКА

Bogoglasnik: Pěsni blagovějnŭja (1790/1791): Eine Sammlung geistlicher Lieder aus der Ukraine: Facsimile und Darstellung, im zwei Bänden / Hrsg. Hans Rothe in Zusammenarbeit Jurij Medvedyk [= Bausteine zur slavischen Philologie und Kulturgeschichte: Neue Folge, Reihe B: Editionen, Bd. 30.1, 2]. Köln – Weimar – Wien: Böhlau 2016. 591, 431 S. ISBN: 978-3-412-50327-7.

Міхаель Мозер (Відень)

Безсумнівно, ця збірка церковних пісень, котра вийшла друком у Почаєві¹ в 1790–1791 рр. під назвою *Богогласник* і перевидана як факсиміле разом із дослідженням чільного фахівця Юрія Медведика, зацікавить дослідників історії культури, мови, літератури та релігії слов'ян візантійського обряду. Питання транслітерації назви книги Ганс Роте торкнувся у передмові до першого тому, де він певною мірою аподиктично пише: «Назва книги звучить українською “Богогласник”, але передано її, – як хибно пояснює Роте, – згідно з церковнослов'янським титулом», – на жаль, так, як бачимо. Тут Роте не враховує, що у Галичині наприкінці XVIII ст. ми однозначно маємо справу з українською, а не російською редакцією церковнослов'янської. Тож «Богогласникъ. Пѣсни благоговѣйныя» треба було б транслітерувати не як запропоновано, а «Bohohlasnyk. Pěsni blahohovějnyja» чи, ще точніше: «Bohohlasnyk. Pěsni blahohovějnyĕ» (передавання у назві книги літери «а» буквосполученням «ја» і відсутність твердого знаку я вважаю абсолютно легітимним).

Щодо першого тому факсимільного видання, варто лише зауважити, що йому передує лаконічна передмова Ганса Роте, його оснастили змістом і він дуже читабельний.

Другий том містить передовсім німецький переклад головного дослідження Ю. Медведика, відтак супровідний україномовний текст того самого автора, який аж ніяк не є коротким переказом першого, а є окремим

¹ У німецькому оригіналі рецензії помилково надруковано «у Львові», цю помилку виправляємо – *ред.*

дослідженням під назвою «Богогласник в його джерелах та розвитку», де висвітлено ті аспекти теми, що не заторкнуті в головному дослідженні.

Головне дослідження складається з передмови, восьми розділів, додатку і покажчика. У розділі 1 висвітлено історію філологічного дослідження Богогласника, у розділі 2 – історію його музикознавчого дослідження. У розділі 3 досліджено стилеві риси української духовної пісні в XVII–XVIII ст., у 4-му – рукописні канціонали як джерела Богогласника, у 5-му – українські друковані видання духовних пісень від останньої чверті XVII по XVIII ст. У розділі 6 подано загальний огляд Богогласника, у 7-му – джерелознавчий і текстуально-критичний аналіз пісень із почаївського Богогласника, у 8-му – зауваги про зміни мелодій видавцем. Відтак ідуть висновки та згаданий, майже тридцятисторінковий, україномовний текст; цей розділ книги виокремлено і в змісті, проте, на жаль, без його підзаголовків.

Додаток, що є результатом плідної дослідницької діяльності, а тому заслуговує на особливу увагу, містить «Каталог рукописних збірок із піснями Богогласника (2-га пол. XVII – поч. XX ст.)», перелік відомих укладачів пісень, інципітарій пісень Богогласника, обширну бібліографію, список скорочень і покажчики осіб та місцевостей. Німецько- й україномовні розділи тут дещо своєрідно, ба навіть дивно, поєднано. У перекладеній частині є кілька хибно «перекладених» топонімів, напр. «Pidkamins'k» замість «Pidkamin'» (с. 247); те саме стосується і власних імен осіб, напр. «Syl'vestr Kosov» замість «Kosiv» (с. 258). Запропонований покажчик осіб і топонімів, який укладено німецькою й українською, заслуговує на окрему подяку.

Перекладене дослідження, основний текст якого займає 172 сторінки, винятково вдале і засвідчує статус експерта Ю. Медведика – як у царині літератури, так і в царині музикознавства. Ю. Медведик чудово показує, яке велике значення має не лише сам Богогласник, а й загалом духовні пісні східних слов'ян, і не лише в українському, але й у транснаціональному контексті. Він зазначає, наскільки ця традиція є карбована західними впливами і як сильно вона вплинула на весь, передовсім північний, обшир православ'я. Поза тим, Медведик неодноразово наголошує на міцному взаємозв'язку духовних пісень зі світською музикою, а тому й із народними піснями (навіть танцювальними) і романсами.

Переклад головного дослідження містить кілька помилок. На с. 9 топонім «Карпатська Русь» передано як «Karpatenrußland» (правильно – Karpatische Rus'), на с. 10 українське слово «руський» перекладено як «russisch» (правильно – ruthenisch); однак тут-таки (ibid.) назву книги коректно передано як «Das karpathenruthenische [sic, цього разу через «th»] Schrifttum des 17.–18. Jahrhunderts». Транслітерація імен часто є болючою темою, передовсім

тоді, коли трапляються дослідниці та дослідники, котрих не завжди можна однозначно пов'язати з одним із мовних і культурних просторів. Зasadничо цю проблему тут досить переконливо розв'язано, проте транслітерація «Tschizewskij» (с. 22) є, безсумнівно, невдала, як і передання чеського імені Tichý як «Tichij» (с. 29); останнє, звісно, є результатом українізації в україномовному тексті чеського імені František Tichý, видатного знавця русинсько-української культури на південь від Карпат. Українців у перекладі майже без винятків транслітерують за українською вимовою, а от обрана за російською вимовою транслітерація «Simeon Polockij» (с. 98) є принаймні дискусійною, адже згадана особа має білоруське походження і русинську (українську) історію формування. Об'єкт паломництв греко-католиків, що знаходиться в Угорщині, у німецькомовному тексті передано як «Rócs (Máriarócs)», німецькою «Pötsch», із вказанням угорського топоніму, а не українського – Повч (нім. Povč).

Українське слово «колядки» варто було б транслітерувати як «koljadky», а не «koljadki»; невдало обрано і форму множини Bohohlasnyki (замість належної Bohohlasnyky); в обох випадках вжито сполучення кінцевого кореневого приголосного і закінчення, яке в українській мові трапляється лише в діалектах. Довші цитати з текстів пісень у славістичній фаховій публікації можна, ба варто було б просто зберегти в оригіналі кирилицею; трапляються кілька сумнівних транслітерацій (напр. на с. 32 «[...] tys Caruce nebesnaja» – імовірно, «tys'»; або на с. 52 – «O Divice», правильно – «O Divuce» або, якщо дужче взоруватися на церковнослов'янську, – «O Děvuce»). Особливо шкода – з мовознавчої точки зору (адже ця публікація має також дуже важливий мовознавчий вимір), – що в транслітерованій формі передано навіть «маргіналії й нотатки писарів» (с. 70–71). Утім, збиває з пантелику і застарілий німецький правопис.

Прості одруки в цьому дуже ретельно опрацьованому виданні знайти годі (див., однак, «bon» замість «bin» на с. 92; «Pini blahohovijnyja» – замість або «Pisny», або [радше] «Pinyja» на с. 111). Частина напису польською мовою в гравюрі Христової ікони з Туринки передано хибно або він потребує коментаря: «Prawdziwy Wizerunek Zbawiciela Christusa Pana w Turynieckim Obrazie Cudami y Łaskami slyńcego [в оригіналі, безперечно «slyńcego»] od XX Missionarzom [ця форма хибна; в оригіналі було або «Missionarzow», або «Missionarzów», або ж доречно було зазначити «sic»] Ruskim Dyalektem wydana» (с. 100). Помилка автора або перекладачки виразна, либонь, і в підзаголовку однієї зі згаданих збірок пісень: «Dla wygody tych, który [ймовірно, замість правильного «którz»] Jey mieysca święte [...] nawiedzaią» (с. 101).

Кілька слів про проблеми змісту деяких речень у німецькомовному основному тексті. Загадковим залишається речення «Der Ursprung des Liedes ist

Ostgalizien, und daß es im Gesangbuch der Lemken steht, ist ein weiterer Beweis für seine westgalizische und nicht ostslowakische Herkunft aus der Zips» (с. 32) – отож Галичина Західна чи Східна?; ця проблема може походити з помилки в україномовному оригінальному тексті. Мабуть, хибно перекладено такий уривок: «Wie sehr Lemberg ukrainisch orientiert war, sieht man daraus, daß dort bis Ende des 18. Jahrhunderts kein einziges Lied und kein ukrainisches Liederbuch mit geistlichen Liedern in kyrillischer Schrift gedruckt wurde» (с. 96). Іншими слабкими місцями є, наприклад, такі: на с. 13 введено фахове поняття «Lirnyky» і ніде його не пояснено (йдеться про мандрівних музик); на с. 72 форму родового відмінка «Fteodora» супроводжено знаком оклику, при цьому не завадило б пояснити, що переклад грецької тети буквосполученням «ft» в українських текстах було зовсім звичним.

Впадає у вічі, що в основному тексті майже не йдеться про перевидання Богогласника, а український текст слушно на цьому наголошує (с. 201–205). Україномовний текст також дуже ретельно відредагований (один із нечисленних одруків є на с. 190: «Завдяки еволюція» замість «еволюції»).

Рецензентові бракує висновку експерта для оцінки музикознавчих розділів, однак він може ствердити, що здебільшого цей текст під силу зрозуміти і читачеві з початковою музичною освітою.

Ця книга – великий здобуток для славістики. Факсимільне видання Богогласника є віхою, а дослідження Ю. Медведика вражає ерудицією укладача.

З німецької переклав Олег Конкевич

Юрій Ясіновський (Львів)

Минуло сто літ, як у Києві вийшла друком праця *Богогласник: Историко-літературне дослідження* київської дослідниці Софії Щеглової², вихованки професора Київського університету Володимира Перетца.

І ось 2016 року німецька znana славістична серія *Bausteine zur slavischen Philologie und Kulturgeschichte*, нова серія якої видається під редакцією відомого німецького славіста проф. Ганса Роте, поповнилася публікацією української пам'ятки – виданням почаївського Богогласника 1790 року. Підготував це видання Юрій Медведик, авторитетний у наукових колах України та за її межами дослідник українських духовних пісень, який

² С. Щеглова. *Богогласник: Историко-филологическое исследование*. Киев 1918; раніше ця праця видавалася на сторінках часопису Київського університету *Университетские Известия* 1917 р.

сьогодні очолює кафедру музикознавства та хорового мистецтва Львівського університету ім. І. Франка. Він є автором декількох монографій і понад 170 наукових статей. Публікація в Німеччині є безумовно важливим підсумком результатів цієї багатолітньої праці в джерельному, історіографічному та музично-історичних аспектах.

У дослідженні та публікації пам'яток української духовної пісні Ю. Медведик пройшов тривалий і многотрудний шлях у пошуках методів і методології наукових студій духовної пісні та науково-критичного інструментарію видань цих текстів і пам'яток. Вже перша едиторська праця 2000 року виявила міцні знання дослідницького матеріалу та вміння подати його в сенсі критичної публікації³. У німецькому виданні автор включив інформацію про невідоме раніше перевидання цього друку з доповненнями в Почаєві десь у 1793–1795 рр., єдиний відомий на сьогодні примірник якого недавно віднайшла Людмила Руденко у колекції нот хору Київської духовної академії (т. 2, с. 106, 181)⁴.

Важливим дослідницьким етапом Ю. Медведика стала публікація монографічного дослідження української духовної пісні 2006 року, доповненого публікаціями духовних пісень⁵. Власне ця праця склала основу його дослідження про духовну пісню і Богогласник рецензованого німецького видання. 2015 року з'явився солідний збірник статей Ю. Медведика *Ad fontes*⁶, до якого ввійшов його основний науковий доробок за понад 25 літ праці, де публікується і розвідка про Богогласник (с. 30–45).

У першому томі публікується факсиміле Богогласника з повним відтворенням тексту стародруку (с. 1–591), основу якого складають духовні пісні в чотирьох тематичних розділах (с. 7–585); репертуар охоплює 242 пронумеровані пісні та декілька без номерів. Допоміжні тексти включають титульну сторінку **БОГОГЛАСНИКЪ ПІСНИ БЛАГОГОВІЙНИЯ** з датою друку 1790 року (с. 1), вступне слово почаївського видавця Валеріяна Сенціцького

³ *Пісні до Почаївської Богородиці: Перевидання друку 1773 року* / транскрипція, коментарі і дослідження Юрій Медведик [= Історія української музики: джерела 6]. Львів 2000, 148 с. Ідея перевидання цієї збірки разом з розмаїтими рукописними додатками належала невтомному трудівнику на культурній ниві Надсяння панові Володимирі Пилиповичу, який разом з родиною надав фінансову підтримку цій публікації.

⁴ Л. Руденко. *Нотна бібліотека хору Київської духовної академії* [= 3 історії музичної спадщини України] / НБУВ імені В. І. Вернадського. Київ 2013, с. 252–253, № 501.

⁵ Ю. Медведик. *Українська духовна пісня XVII–XVIII століть* / ред. Ю. Ясіновський [= Історія української музики: дослідження 15] / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Львів: УКУ 2006.

⁶ Ю. Медведик. *Ad fontes: 3 історії української музики XVII – початку XX ст.*: Вибрані статті, матеріали, рецензії. Львів: ЛНУ ім. І. Франка 2015.

Соборніє влѣгоговѣйныхъ Пѣсней вселѣтноє з датою 1 березня 1790 року (с. 2), передмову за підписом почаївських ченців ПРѢДОСЛОВІЇ Во влѣгодѣнимъ Пѣвцѣмъ ѿ Слѣшателемъ Пѣсней (Иновѣдъ въ чѣсть всемогѣщаго Бѣга, с. 3–6); наприкінці вміщені віршована післямова ПРИСТѢЖЕНІЇ (Свершѣнѣхомъ, предлѣожнѣхомъ лѣтны пѣсни цѣлѣмъ, с. 586) та Шлѣвленіє пѣсней въ Богогласникѣ Шверѣтѣищихъ, себто перелік змісту (с. 587–591).

Основний текст факсимільної публікації Богогласника складають чотири розділи, що укладені за тематикою; кожний із них відкривається окремими титульними сторінками, на звороті яких вміщено по декілька уривків з псалмів. Перший розділ охоплює пісні на честь Ісуса Христа (с. 7–186), другий – на прославу Пресв. Богородиці (с. 187–351), третій – на честь святих і преподобних (с. 352–501) і четвертий – покаянні та *умилительні* пісні (с. 502–585).

При виготовленні факсимільної копії чи при макетуванні між сторінками 320 і 321 пропущено одну сторінку – середина 131-ї пісні до Пресв. Богородиці Струмилово-кам'янецької Івана Вольського *Исполнилъ неко*. Це зіпсувало загальну нумерацію сторінок, починаючи зі сторінки 321 і до кінця факсиміле – лицевий бік кожного аркуша потрапив на зворот попереднього.

Наприкінці другого розділу, що включає пісні до Пресв. Богородиці, додано пісню на *Пренесеніє Чудотворнѣя, Нарѣданѣ Оувѣнчанѣя Бѣа Икѣны, ѿ Притвѣра в новѣю Церковь (Изійдите Двори)*, що відбулося 8 вересня 1791 року на празник Різдва Богородиці (с. 344–351). Текст опубліковано паралельно церковнослов'янською (української редакції) та польською мовами, а до першої строфи додано ноти (с. 346); вкладку доповнює гравюра із зображенням Почаївської Богоматері (її надруковано чомусь значно менших розмірів супроти оригіналу, с. 345). Немає сумнівів, що цей текст був доданий до вже готової книги⁷, хоча залишається неясним, чи ця книга вже вийшла у світ на той час, чи видання було затримане через святкування 1791 р. і появу з цієї нагоди додатку, який, між іншим, вийшов також окремим листочком того ж 1791 р.⁸ (т. 2, с. 107–108, 195). Примірники

⁷ Ф. П. Максименко. *Кириличні стародруки українських друкарень, що зберігаються у Львівських збірках (1574–1800)*. Львів: В-во Університету 1975, с. 86, № 590.

⁸ Я. Запаско, Я. Саєвич. *Каталог стародруків*, кн. 2, ч. 2, с. 66, № 3576. Тут мова йде лише про один аркуш цього видання, та насправді це видання має чотири аркуші та включає титульну сторінку з відзначенням місця і дати друку, а на її звороті вміщена вихідна гравюра – згадувана уже Богородиця з Дитятком. Наступні три аркуші вміщують текст богородичної пісні на перенесення чудотворної Почаївської ікони Пресв. Богородиці «Ізійдите Двори» паралельно церковнослов'янською мовою української редакції та польською: сторінка з нотним текстом і п'ять нумерованих строф без нот. Імовірно, це видання призна-

без цих додатків, щоправда, не зафіксовані в бібліографії. За пізніший час вставки цих текстів добре промовляють друкарські реклами: наприкінці другої частини (с. 343) реклама сповіщає про початок наступного третього розділу – часті ґ (3), проте саме тут почаївські видавці вклали додаткові чотири аркуші, а власне третій розділ починається щойно зі с. 352. Тож суперечності датування почаївського Богогласника і надалі залишаються: до сьогодні в літературі зустрічаються то 1790 рік, то 1791, або ж 1790/1791. Цієї суперечності не оминуло й рецензоване видання: на обкладинці – 1790/1791 роки, а в змісті на початку другого тому – рік 1790 (с. V).

Особливо варто відзначити високу якість факсимільного друку, аркуші якого вичищені від бруду сумлінно й настільки потужно, що не залишилося жодних маргінальних записів, нотаток і сигнатур.

Суттєвим недоліком факсимільної публікації є відсутність фізичного опису цього видання – розміри, кількість аркушів, особливості розміщення тексту на сторінці та ін., а також не вказано примірник чи примірники, що служили підставою видання. Варто було б також торкнутися питання видавничої політики почаївських ченців наприкінці XVIII ст., яка власне й інспірувала появу такого унікального видання⁹.

До факсимільної публікації пам'ятки долучено інципітарій репертуару богогласникових пісень (с. VII–XIII) із вказівками на сторінки рецензованого видання. Для точнішої ідентифікації пісень варто було б додати нумерацію пісень за стародруком, тим більше, що в нумерації факсиміле через згаданий пропуск однієї сторінки є помилка і вона не відповідає дійсному стану.

Відкриває перший том видання вступна стаття редактора проф. Ганса Роте (с. V–VI), у якій, зокрема, він пояснює причини різного написання назви збірника в титулярії і текстах Медведика – *Bogoglasnik*

чалось для ченців і прочан, які велелюдно наповнили Почаївську лавру 8 вересня 1791 року. В колекції стародруків НБУ зберігаються чотири примірники цього друку, а один – у приватній колекції львівського книгаря Анатолія Недільського (про каталог цієї бібліотеки див. у нашому *Огляді нової літератури* у цьому ж збірнику).

⁹ Подаємо короткий опис почаївського Богогласника 1790 р. за описом каталогу Запаска – Ісаєвича з деякими доповненнями за примірником бібліотеки Унівської Свято-Успенської лаври (стд. 430). Друк in 4°, 296 нумерованих аркушів. У найновішому електронному каталозі кириличних стародруків НБУ (www.irbis-nbuv.gov.ua) йдеться про 292 аркуші, та рецензоване факсимільне видання подає такі 296 аркушів, тобто 591 с. й одна пропущена. На сторінці 26–28 рядків, нотних станів 8 (арк. 76 зв, або с. 152 факсимільної публікації); шрифти кириличні та латинські (антиква). Одна гравюра на цілу сторінку (17x3): Богородиця з Дитятком. Виливні прикраси: заставки і смужки в тексті, колонтитули, кінцівки. Потні черенки взято з почаївських ірмолоїв.

і *Bohohlasnyk*. А пояснює цю суперечність потребою виокремити тексти церковнослов'янською та українською мовами. Проте тут шановний Професор припустився помилки, бо в Україні в той час уже утвердилася українська вимова церковнослов'янської мови, де літера *г* у церковнослов'янських текстах таки була м'якою – *h*. Літера *ѣ* частіше вимовлялася як *i*, хоч не завжди, тому її написання варто зберігати (докладніше див. рец. Міхаеля Мозера у цьому ж збірнику). Та й у Росії українська вимова літургійних текстів у практиці залишалася аж до середини ХІХ ст.¹⁰

Том другий вміщує дослідницькі тексти Ю. Медведика про Богогласник і репертуар його духовних пісень. В основному ці матеріали вже публікувалися, зокрема у згаданій монографії 2006 року. Проте вони розширені, доповнені й уточнені новими спостереженнями і фактами, а головне – вперше в такому обсязі друкуються німецькою мовою й адресуються західним науковцям. Українською мовою друкується досить розлоге резюме (с. 173–206).

Перші два розділи присвячені історіографічному оглядові писань про українські духовні пісні та Богогласник, історико-філологічних і музикознавчих (с. 15–53). Автор слушно виділив ґрунтовну публікацію збірника духовних пісень Ольги Дольської 1996 р. під редакцією проф. Роте (с. 50–52), та не звернув уваги на помилку у назві фонду ГИМ у цьому виданні – «Музейное», тоді як така збірка є в РГБ, а в ГИМ-і для розрізнення свідомо назвали «Музейское»; щоправда, в тексті Ю. Медведик дипломатично оминув назву фонду, написавши «ГИМ 1938», що, вочевидь, є помилкою, бо такий номер мають і чимало інших збірок цього музею.

У наступному, третьому розділі йдеться про музично-стильові особливості українських духовних пісень (с. 54–66), зокрема розглядається метрика й практика співу різних пісень *на тон*, тобто мелодію (с. 63–66). Справедливо зазначено, що не завжди рукописні тексти переписані грамотно, це ж стосується і друкованого Богогласника, що ускладнює аналітичний дискурс. Тож, зауважує автор, ще потрібні ґрунтовні музично-текстологічні дослідження (с. 186). І не дивно, що виклад у цьому розділі досить-таки фрагментарний і радше сигналізує напрямки майбутньої праці.

Далі, в розділах 4–5, розглянуто рукописні збірники духовних пісень і їх друковані видання (с. 67–113). У короткому шостому розділі йдеться

¹⁰ Щоправда, під час підготовки до друку цієї книги Ю. Медведик постійно звертав увагу проф. Роте на цю серйозну неточність у назві видання. Не допомогло й те, що свою наукову аргументацію німецькому професорові виклав відомий український мовознавець акад. Василь Німчук.

про почаївський першодрук Богогласника (с. 107–113) – структуру, мову, пізніші передруки, а також виокремлено згадуване вище питання походження додатку 1791 р. У цьому розділі мова йде про репертуар Богогласника, його витoki в рукописній традиції, західні запозичення й переробки, багатоголосі опрацювання, фольклорну рецепцію (с. 114–166). Матеріали цього розділу опрацьовані дуже ґрунтовно, що є, безумовно, великим успіхом Ю. Медведика.

Завершує основний текст другого тому резюме німецькою мовою (с. 167–172) та доволі розлогий підсумковий текст українською (с. 173–206), у якому в основному йдеться про почаївський Богогласник 1790 року.

Особливою цінністю другого тому рецензованого видання є ґрунтовно опрацьована джерельна студія над богогласниковими піснями (с. 209–371), яка включає короткий огляд рукописних пам'яток, опрацьованих *de visu*, укладений за бібліотеками, архівами та музеями як в Україні, так і за її межами (с. 211–240), перелік імен авторів духовних пісень та інципітарію створених ними пісень (с. 241–266), повний інципітарій богогласникових пісень, що включає імена авторів, акровіршів, список рукописних джерел і бібліографію (с. 267–371). Це доповнення, вочевидь, складає одну з найбільш вартісних сторінок наукового доробку Ю. Медведика, акумульованого у цьому німецькому виданні. Довгі роки, від одного рукопису до іншого, від однієї збірки і бібліотеки до іншої, в різних містах і країнах – все стало великим подвижницьким ділом науковця. Кожний рукопис перегорнено, прочитано, визначено дату і місце створення, середовище і територію побутування, міграційні рухи і т. п.

Доповнює видання розлога та сумлінно опрацьована бібліографія (с. 372–414), а також список скорочень (с. 415–416) і допоміжні покажчики – іменний та географічний.

З окремих неточностей вкажемо декілька. У написанні імени українського філолога Дмитра Чижевського німецька транскрипція чомусь відображає російську форму його імени – *Dmitrij* (т. 2, с. V, 22). У колонтитулі іменного покажчика напис російською мовою – «лични имена», до того ж з помилкою (т. 2, с. 421–425). Назву збірника варто писати без лапок чи курсиву – Богогласник, – як це прийнято в назвах середньовічних традиційних збірників як на Сході, так і на Заході: Біблія, Коран, Тора, Октоїх, Мінея, Ірмологіон, Антифонарій, Міссал і т. п. На с. 195 згадано перше видання нотного Ірмоля 1700 року у Львові як видання початку XVIII ст., але 1700 рік є останнім роком XVII ст., а не початком XVIII.

Рецензоване німецьке видання Богогласника, як і ґрунтовні супровідні тексти, красномовно засвідчують, безумовно, дуже авторитетну позицію

Ю. Медведика. Впродовж кількох десятиліть крок за кроком він розшукував, ідентифікував, описував і публікував свої джерельні й історіографічні студії на ниві української духовної пісні XVII–XVIII століть, відточуючи дослідницький інструментарій, методологію й методику пошукової й аналітичної праці. Видання почаївського Богогласника виходить далеко за межі власне публікації пам'ятки і досконало представляє оту величезну рукописну традицію, яка накопичувалася впродовж кількох століть. Тож автор дуже переконливо і з чудовим знанням матеріалу репрезентує витоки богогласникового репертуару. Тут почаївські ченці пішли шляхом добре второваної української барокової традиції створення подібних антологій, починаючи з київського видання Анфологіона 1619 року, антологій барокової поезії під різними назвами аж до збірника Григорія Сковороди «Сад божественних пісень».

Без сумніву, цілеспрямований дослідницький дискурс Ю. Медведика на полі духовної пісні є одним із найпотужніших у сучасному українському музикознавстві й заслуговує якнайвищої оцінки. Цей дискурс засвідчує зрілість і потужну рефлексію науковця, яка водночас відкриває нові й ще ширші дослідницькі горизонти культурного простору України XVII–XVIII століть.